

OMÓWIENIE RAPORTU

01/2005, OECD/CERI

Ocenianie jest integralną częścią procesu edukacyjnego. Najczęściej mamy do czynienia z ocenianiem podsumowującym, które, dzięki testom i egzaminom, ma potwierdzać to, czego uczniowie się nauczyli. Przy tak rozumianym ocenianiu szkoła ponosi odpowiedzialność za poziom wiedzy przyswojonej przez ucznia. Ocenianie może mieć także charakter kształtujący. Pod tym pojęciem należy rozumieć system polegający na częstym kontrolowaniu postępów ucznia i stopnia zrozumienia nabywanej wiedzy, przy czym ocenianie ma przebiegać na zasadzie ciągłej interakcji między nauczycielem i uczniem. Dzięki takiemu systemowi oceniania nauczyciel może dostosowywać strategię nauczania tak, aby pełniej reagować na rozpoznane potrzeby uczącego się.

Ocenianie kształtujące różni się od podsumowującego tym, że informacje zgromadzone w procesie oceniania kształtującego mają służyć przede wszystkim poprawie procesu uczenia się, a nie jedynie podsumowaniu pracy ucznia. Reguły oceniania kształtującego mogą być stosowane zarówno na poziomie szkół, jak i całego systemu edukacyjnego i służyć określeniu obszarów wymagających poprawy oraz promowaniu zasad konstruktywnej ewaluacji. Badania wykazały, że ocenianie kształtujące jest jedną z najbardziej efektywnych strategii prowadzących do osiągnięcia wysokich wyników nauczania. Istotne jest, aby te wysokie wyniki nauczania osiągnęli wszyscy uczniowie i jednocześnie nabywali umiejętności „uczenia się, jak się uczyć”. Mimo tych zalet, ocenianie kształtujące nie jest w szkołach wykorzystywane powszechnie, zwłaszcza na poziomie gimnazjów, na którym to poziomie szkolnym skupia się nasz raport. W gimnazjach chęć wprowadzenia zmian i podjęcia innowacyjnych działań często napotyka na szczególnie duże bariery. Jedną z tych barier jest wyraźne napięcie pomiędzy ocenianiem kształtującym stosowanym przez nauczyciela, a zewnętrznymi egzaminami podsumowującymi, które wykorzystywane są do rozliczenia szkoły z poziomu jej pracy (z tego powodu nauczyciele przygotowują przede wszystkim do egzaminów). Innym utrudnieniem jest fakt, że ocenianie i ewaluacja na poziomach: systemu oświatowego, szkoły i klasy szkolnej nie tworzą jednolitego systemu.

Niniejszy raport dotyczy funkcjonowania systemu oceniania kształtującego w klasach i szkołach należących do 8 systemów edukacyjnych: Australii (Queensland), Kanady, Danii, Anglii, Finlandii, Włoch, Nowej Zelandii i Szkocji. W porównaniu z typowymi opracowaniami OECD w przedstawianym dokumencie kładzie się większy nacisk na praktykę stosowaną w klasie szkolnej. Przyjmując tę perspektywę raport prezentuje praktykę stosowania oceniania kształtującego w wymienionych krajach oraz ukazuje metody, dzięki którym ocenianie kształtujące może być wdrożone. Ponadto raport zawiera propozycje, jak polityka oświatowa może wspierać upowszechnienie tego systemu oceniania.

Raport składa się z trzech głównych części:

- **Pierwsza część** prezentuje przeprowadzoną przez OECD analizę wyników studiów przypadku i prowadzonych w różnych krajach badań dotyczących oceniania kształtującego
- **Druga część** prezentuje przykłady zebrane w trakcie prowadzenia studiów przypadków w każdym z krajów uczestniczących w badaniach. Szkoły objęte badaniami wybrano, ponieważ stanowiły one dobre przykłady skutecznego stosowania oceniania kształtującego i pokazywały, co można osiągnąć w tym zakresie. Choć we wszystkich opisanych studiach przypadków pojawiają się pewne elementy wspólne, to poszczególne systemy różnią się pod względem metod uczenia się i nauczania. W Szkocji stosowany jest program uczenia opartego na współpracy, w kanadyjskim Quebecu kładzie się nacisk na wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych jako metod usprawnienia procesu edukacyjnego; Nowa Zelandia opracowała program dostosowany do potrzeb edukacyjnych i kulturowych Maorysów, Dania zaś postawiła sobie za cel wpajanie idei demokratycznych w szkołach. Każdy z przykładów zawiera opis szeroko pojmowanej strategii edukacyjnej, zgodnie z którą dana szkoła funkcjonuje. W każdym przedstawiono metody nauczania i oceniania w klasach, a także sposoby, jakimi dyrekcja tych szkół wdrożyła zmiany.
- **Trzecia część** zawiera przegląd literatury dotyczącej oceniania kształtującego w języku angielskim, francuskim i niemieckim, prezentując tę problematykę w kontekście trzech tradycji badawczych. Przegląd literatury anglojęzycznej dokonany przez Paula Blacka i Dylana Wiliama zawiera streszczenia głównych wniosków znaczącego raportu z 1998 r., który wzbudził duże zainteresowanie w kręgach oświatowych. Podsumowuje ich późniejsze doświadczenia w pracy z nauczycielami w ramach programu pilotażowego, który miał na celu wykorzystanie zdobytych wcześniej badań w praktyce. Badacze zauważają, że o ile sporo wiadomo na temat tego, jak tworzyć w klasie szkolnej klimat sprzyjający uczeniu się, o tyle mało wiadomo, jak tworzenie tego klimatu wspierać poprzez szerszą politykę oświatową. Przegląd literatury w języku francuskim sporządzony przez Lindę Allal i Lucie Mottier-Lopez szczególną uwagę poświęca pojęciu „kierowanie” (dokonywanemu przez nauczyciela rozdzielaniu procesu samodzielnego uczenia się i procesu nauczania w klasie). Podkreśla też, że ważne jest nie tylko to, aby uczniowie otrzymywali informację zwrotną od nauczyciela dotyczącą poziomu zdobytej wiedzy, ale i dostosowywanie poleceń do zróżnicowanych potrzeb uczniów oraz zapoznanie ich z metodami dokonywania samooceny własnej nauki. Przegląd autorstwa Olafa Köllera dotyczy literatury niemieckojęzycznej z zakresu psychologii edukacji, zajmującej się głównie tym, jak uczniowie reagują na różne rodzaje informacji zwrotnych, stanowiących kluczowy element oceny kształtującej. Z przytoczonych badań wynika, że skuteczniejsza jest informacja zwrotna koncentrująca się na indywidualnych postępach ucznia w osiąganiu celów edukacyjnych niż ta, która opiera się na porównaniu do innych uczniów.

Wprowadzenie pojęcia oceniania kształtującego

Rozdział 1. definiuje pojęcie oceniania kształtującego i przedstawia dowody jego skuteczności w zwiększaniu osiągnięć ucznia, wyrównywaniu poziomu osiągnięć uczniów i uczeniu się, jak się uczyć. W rozdziale tym zawarto sugestię, że zasady oceniania kształtującego mogą być stosowane, aby łatwiej rozpoznać obszary wymagające poprawy i propagować skuteczną i prowadzącą do pożądanego zmiany kulturę ewaluacji zarówno na poziomie klasy, jak i systemów edukacyjnych. Na końcu rozdziału zawarto przegląd zakresu i metodologii badań.

Różnorodność podejścia do oceniania

Rozdział 2. omawia zróżnicowanie polityki edukacyjnej w krajach biorących udział w omawianych studiach przypadku, aby pokazać różnorodność stosowanej praktyki oceniania kształtującego. Zmiana podejścia do nauczania i oceniania w szeroko pojętym systemie edukacyjnym wymaga stanowczości decydentów oświatowych, dużych inwestycji w szkolenia i doskonalenie zawodowe nauczycieli, programów innowacyjnych oraz odpowiednich czynników motywujących. W rozdziale zamieszczono ramy pozwalające przeanalizować poszczególne strategie edukacyjne. Jednym z elementów jest *ustawodawstwo* mające propagować i wspierać wdrażanie oceniania kształtującego i potraktowanie go jako priorytetu. Kolejnym jest zachęta do *wykorzystywania danych uzyskiwanych w ocenianiu podsumowującym do celów kształtujących*. *Wskazania* dotyczące skutecznego nauczania i oceniania kształtującego zostały włączone do podstaw programowych obowiązujących w poszczególnych krajach i innych dokumentów oświatowych. *Opublikowanie narzędzi i przykładów* wspierają stosowanie oceny kształtującej. Kolejną ważną sprawą są *inwestycje w specjalne inicjatywy i innowacyjne programy* uwzględniające ocenianie kształtującego. Jest także mowa o finansowaniu programu *rozwoju zawodowego nauczycieli* przygotowującego do stosowania nowego systemu oceniania. Wszystkie systemy edukacyjne będą musiały wzmocnić zróżnicowanie własnych strategii i zwiększyć zaangażowanie, jeśli zamierzają wprowadzić prawdziwe zmiany w systemie nauczania i nadać im powszechnie obowiązujący charakter.

Zrozumienie elementów oceny kształtującej

Rozdział 3. analizuje elementy oceny kształtującej rozpoznane na podstawie przedstawionych studiów przypadków i literatury przedmiotu z poszczególnych krajów biorących udział w badaniach. Zaobserwowano, że sześć elementów praktyki stosowanej w klasach występuje we wszystkich badaniach:

- stworzenie w klasie szkolnej kultury edukacyjnej, która sprzyja interakcji między nauczycielem i uczniem oraz wykorzystanie odpowiednich narzędzi oceny;
- wyznaczenie celów uczenia się i śledzenie postępów każdego z uczniów na drodze do osiągnięcia tych celów;
- zróżnicowanie metod nauczania w zależności od indywidualnych potrzeb uczniów;
- dawanie informacji zwrotnej dotyczącej osiągnięć ucznia i dostosowanie metod nauczania do rozpoznanych potrzeb;
- zaangażowanie uczniów w proces uczenia się.

Nauczyciele w szkołach, których dotyczyły przedstawione studia przypadków z ośmiu wymienionych krajów włączyli każdy z sześciu powyższych elementów oceny kształtującej do codziennej praktyki szkolnej traktując je jako fundament uczenia się i nauczania. Wielu przyznało, że dokonało gruntownych zmian w swoim sposobie uczenia i w zakresie relacji z uczniami, sposobów tworzenia sytuacji edukacyjnych oraz ukierunkowywania uczniów na osiągnięcie celów edukacyjnych. Niektórzy informowali także o zmianie sposobu postrzegania sukcesów własnych uczniów. Badania wskazują, że to, *jak* nauczyciele stosują wymienione elementy ma wpływ na osiągnięcia uczniów.

Analiza funkcjonowania oceny kształtującej w praktyce

Rozdział 4. w sugestywny sposób przedstawia funkcjonowanie każdego z powyższych elementów w praktyce. Dzięki urozmaiconym przykładom zaczerpniętym z różnych systemów edukacyjnych dyskusja na temat oceniania kształtującego nie ogranicza się do płaszczyzny czysto teoretycznej, ale akcentuje konkretne zmiany, jakie niesie ze sobą ten system oceniania. Rozdział ten koncentruje się na różnych rodzajach technik stosowanych przez nauczycieli celem zwiększenia interakcyjności zajęć w klasie,

poprawy możliwości oceny stopnia zrozumienia materiału przez uczniów oraz wpojenia uczniowi umiejętności samooceny i oceny koleżeńskiej. Ocenianie kształtujące jest zadaniem niełatwym i oznacza dla nauczyciela konieczność zrewidowania dotychczasowego sposobu rozumienia roli własnej i swoich uczniów.

Rozpoznanie korzyści i przeszkód w szkole i klasie.

Rozdział 5. dotyczy obaw władz oświatowych, które niekiedy dość sceptycznie odnoszą się do możliwości wdrożenia oceniania kształtującego przez nauczycieli i szkoły ze względu na problemy organizacyjne, jakie niosą ze sobą zmiany. Rozdział ten nawiązuje do materiałów zawartych w przywołanych studiach przypadków. Ukazują one, jak nauczyciele, po okresie eksperymentów z różnymi technikami, wypracowali stosunkowo łatwe i pomysłowe rozwiązania takich problemów, jak: duża liczba uczniów w klasie i przeładowane programy nauczania. Wraz z nabywaniem doświadczenia nauczyciele zaczynają stosować coraz bardziej zaawansowane metody oceniania kształtującego. W rozdziale poświęca się dużo uwagi kluczowej roli dyrekcji, której zadaniem jest inicjowanie, pogłębianie i utrwalanie zmian.

Jak sprostać wyzwaniom polityki edukacyjnej.

Rozdział 6. przedstawia wnioski z przeprowadzonych badań dla polityki oświatowej oraz ukazuje sposoby, jakimi polityka oświatowa może przyczynić się do upowszechniania systemu oceniania kształtującego i pomagać w jego stosowaniu. Zmiany w całym systemie edukacji w zakresie sposobów nauczania i oceniania wymagają zdecydowanej postawy władz oświatowych. Oznacza to, że władze oświatowe i podlegające im urzędy muszą mówić jednym głosem o wymaganym sposobie nauczania i uczenia się, dostosowywaniu nauczania do różnych potrzeb uczniów i wpajaniu im umiejętności „uczenia się, jak się uczyć”. Polityka edukacyjna skoncentrowana na nauczaniu i uczeniu się powinna uwzględniać złożoność tych zjawisk, i podkreślać znaczenie *procesu* uczenia się. Powinna także korzystać z szerokiego zakresu wskaźników i pomiarów efektów, aby lepiej zrozumieć, co oznacza dobra praca szkół i nauczycieli. Sześć zasad polityki oświatowej przedstawionych w tym rozdziale brzmi następująco:

- koncentrujemy się na procesie uczenia i nauczania;
- łączmy systemy oceniania podsumowującego i kształtującego;
- zadbajmy, aby system ewaluacji na poziomach klasy szkolnej, szkoły i całej oświaty był spójny i uzyskiwane informacje wykorzystywane były w sposób kształtujący pożądane zmiany;
- inwestujmy w upowszechnianie i wspieranie systemu oceniania kształtującego;
- zachęcajmy do wprowadzania innowacji;
- twórzmy silnie związki pomiędzy badaniami naukowymi, polityką oświatową i praktyką.